

Հայ ազգն, իրեն դարաւոր ցաւերուն մէջ, ունեցեր է թերևս շատ ոփոխիչներ. բայց ոչ միոյն գործն եղած է այնչափ փրկարար, այնչափ տևող, որչափ այն մեծ Սեբաստացւոյն, որ անուան հետ՝ գործով ալ եղաւ Մխիթար: Ամբողջ երկու հարիւր տարիներ անցան այն օրէն ի վեր, յորում նա հիմը դրաւ՝ Կ. Պոլսոյ մէջ՝ իրեն անունը կրող հաստատութեան, զոր յետոյ բարձրացուց Մեթոնի մէջ, և վերջը՝ Վենետիկոյ Սուրբ Ղազարու կղզեկին մէջ՝ հրաշակերտեց զայն: Ինքն Մխիթար դժեց այդ հաստատութեան ուղղութիւնը, որով պիտի գիմէր իրեն նպատակին, այն է՝ մտաւոր և բարոյական վերականգնումն և զարգացումն ազգին, և որուն համար չի խնայեց ինքն ո՛ր և է ճիգն և զոհողութիւն: Ո՛վ չգիտեր թէ այդ երկար շրջանին՝ որչափ դժուարութիւնք և խոչընդակներ ընդ առաջ ելան Մխիթարայ կանգնած Միաբանութեան, որոնք սակայն չի կրցան կասեցնել կամ խոտորեցնել զայն իրեն ուղղութեանէն: Ո՛վ չգիտեր թէ նա՝ իրեն Հիմնադրին ոգւով ներշնչուած՝ որքան գրական և կրթական ծառայութիւններ մատուցեց ազգին, մեծ գրագէտներ և գործիչներ ընծայելով անոր, և ռահահորդ հանդիսանալով լուսաւոր յառաջագիմութեան մը, որուն նշոյնները ազգիս ամենէն աւելի հեռաւոր և նոյն իսկ իրենց ազգայնութիւնը մոռացող խաւերուն մէջ թափանցեցին: Հա՛րկ է ըսել՝ թէ ինքն եղաւ որ Եւրոպացւոց ծանօթացոյց հայ ազգը, իրեն ազնուագոյն տիպարին մէջ, իրեն հին ճոխ գրականութեամբը և գարուս նորանոր արուեստից և գիտութեանց ձկտող մտքովը, և որոնց մէջ գրեթէ արեւմտեայց հաւասարաքայլ կրնի թանայ:

Արդ, գալ տարի, 1901-ի Սեպտեմբերի 8-ին (ըստ Ն. Տի), լրանալով ճիշդ Միաբանութեանս հիմնադրութեան ԵՐԿԿԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ շրջանը, անհրաժեշտ պարտք կը համարէր ասոնել Հիմնադրին Մխիթարայ և ազգիս բարեբաւին յիշատակը, որուն մեծութեան համեմատ՝ տակաւին արժանաւոր պտակ մը, պարտուպատշաճ յարգանք մը ընծայուած չէ: Յատկապէս այս առթիւ լոյս պիտի տեսնեն Միաբանութեանս տպարանէն հետեւեալ գործերը:

10. ՀԱՅԱՊԱՏՈՒՄ գիրք, որ է Հ. Ղ. Ալեշանի հաւաքած Հատուածք պատմութեանց մեր հեղինակաց, Ժամանակագրական կարգաւ, մինչև յժէ դար. համառօտ աշխարհաբար ծանօթութեամբ:

20. Լիակատար կենսագրութիւն Մխիթարայ Աբրահօր, պատկերազարդ:

30. Մխիթարեան Միաբանութեան 200 ամեայ գործունէութիւնն և նշանաւոր գործիչները, նոյնպէս պատկերազարդ:

40. Համառօտ պատմութիւն Մխիթարայ վարուց և գործերուն, նոյն հանդիսին առթիւ ձրիաբար բաշխելի:

50. Մխիթարայ և իրեն Միաբանութեան գործունէութեան պատմութիւնը, գաղղիերէն լեզուով:

60. Պատմութիւն վարուց Մխիթարայ Աբր. իտալ. լեզուաւ:

70. Հատը ի բանից Մխիթարայ ծառային Աստուծոյ, քաղուած իրեն տպուած և անտիպ գրութիւններէն. նոյնն անգղիերէն:

80. Պատկերազարդ մեծագիր թերթ մը, կատարուելիք հանգիսին պատկանող. և այլն:

Գարձեալ փափագելի է մեզ, թէ և մեր կարողութենէն վեր, ուրիշ մնայուն կոթողով մ'ալ յաւերժացնել մեծ Սեբաստացւոյն յիշատակը, որուն վրայ կարգան հաւասարապէս գրագէտք և ոչ գրագէտք, ազգայինք և օտարք, ներկայք և ապագայք, որ փայլեցնէ՝ ոչ լոկ Մխիթարայ մեծութիւնը կամ հանճարը, այլ այն ցեղին՝ որ կրցաւ—և կրնայ նոյնպիսի պարագայից մէջ—այսպիսի մեծ ծնունդներ յառաջ բերել:

Անտարակոյտ ազգայնոց ազնիւ զգացումները վերաւորած պիտի լինէինք, եթէ ներքին անձուկ շրջանակի մը մէջ ամփոփելով սոյն հանգէտը, զուտ վանական նկարագիր մը տայինք անոր և ոչ ազգային. մինչդեռ ամէն հայ՝ մեզի հաւասար՝ իրաւունք ունի իրենն ըսելու զՄխիթար և անով պարծելու: Ուստի այսու կը ծանուցանենք հայ հասարակութեան մեր գիտումները և ծրագիրը, որպէս զի անոնք որ կը փափագին՝ կարենան մասնակցել հանգիսիս և միջոցներ հայթայթել, որով ըստ կարելոյն աւելի հանդիսապէս և արժանաւոր կերպով կատարուի յիշատակը այն մեծ մարդուն, որ Եւրոպացւոց անգամ հիացման և յարգանաց առարկայ դարձեր է: Որոնք որ կը ցանկան այս մասին աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ ստանալ կամ ո՛ր և է կերպով աջակցել, կարող են ուղղուել այն Յանձնաժողովոյն, որ յատկապէս սոյն հանգիսին համար կազմուած է, և որուն հասցէն է

La Commission pour les fêtes
Jubilaires deux-centenaires
VENISE (Italie)—S. LAZARE

ԿԱՐԳԱՂԻՐ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ
ՅՈՐԵԼԵԱՆ ՀԱՆԴԻՍԻ
ՎԵՆԵՏԻԿ — Ս. ՂԱԶԱՐ

